

–JAA 'NYLA' FANYOÖ KÄ
L'HERITAGE SANS HERITIER

KLE Perez

Avant-propos

Comme les précédents livres «-Joni» et «'Napu», celui-ci nous emmène à comprendre les effets néfastes de la jalousie, du mépris, de la calomnie envers autrui qui sont nos points de repères pour faire le lit de nos idées lugubres. Ce livret de son contenu, nous relate le courage d'un retraits exemplaire venu au village, à qui les forces du mal ont menés la vie dure. Oui, aujourd'hui cela fait peur à bon nombre de citoyens et ils refusent même de mettre pied sur la terre de leurs ancêtres. La sorcellerie: comment venir à bout de ce mal de société?

Nous n'avons pas encore une réponse à vous donner dans ce livret, mais nous pouvons vous rassurer que faire le mal aboutie à la vanité. Personne profite en faisant le mal, la vie de Dowlo en est un exemple parmi tant d'autres.

Auteur:

KLE Perez Veyra Francisco
Superviseur d'Alphabétisation
en langue Bakwé

Première impression Octobre 2005
Édition d'Essai

© Éditions C.T.A.B.
(Centre de Traduction et d'Alphabétisation en langue Bakwé)
Touadji 2

B.P. 555 Méagui
Cel: 07.04.60.01
07.62.97.21/07.00.29.42

Email : bakwe_project_IVB@sil.org

Beria 'Niga, 'Niga -gu -Dowlu. 'O bä 'do. 'O 'sraara mli, 'o -glari 'onya kli. 'O ma bä -pu, dɔru 'blaa nyüüa 'ftɔ.

-Dowlu ma -fɛere -gögbiijrɔpa 'tanie -gäli. 'Jrupa buaa', 'onya ji bätä -wäliku. 'Ja 'mlinanakua -gu, nyüüa 'ftɔ 'pa 'ja -gä -be 'i kä -mölöö 'cre 'wu.

'O jia' bätä 'o ja 'jü mlɔɔ. Nyübejüa 'kpɔ. -Kätia nɔ bä -Dowlua Taklua, 'soɔa nɔ bä -Dowlua -Nyaji, täaa nɔ bä 'Blawa. 'Ja -gɔlenyiti nya bä -Dowlua Tari. 'Ja 'ɲlɔva 'nyri bä 'Flɛɛ.

'Ü jia' bätä 'ünyɪ 'mumɔ -a 'mumɔ. 'Klvɛɛ 'ü 'pa 'ünya pla. 'Flɛɛ kli -beere 'ja dɔɔ. Bätää 'mugbe 'ja -jare derɪ 'o -gba 'li -fälë, -gbugbuɔ, kpɔɔ nyra -paje. Gbia jru ma mi, 'ii 'o fa 'peru bätää 'mli.

-Suku ma 'nyɪ 'saari 'li -a bä, 'üa 'jü nyra 'üü 'so mö 'klvɛɛ. -Dowlu jia' 'o pla kakaoa kalu -gböö, kafeea nu -gböö, -wlvaa nu -gböö. Bätä o bätä -nëmää' mi, nyüüa 'ftɔ 'paa 'ja klikliku nyra 'ja 'liɔaglakua -gä.

Bätää –sëgbë nuna 'omä 'cifide nu. 'Ü nuaa 'saa 'ü
'pa 'iin 'inyi 'ja ple 'kä –a –gba; 'o –gölöa' bibie 'o bibie
'üün. 'Ü toro –molo baa' 'l plē. 'Inya kä 'jü nyra 'ja 'ñlsv
'tu.

'Da 'nyrumidee 'nyl 'kəkōmlēa 'mlī –a 'nara. 'Abia
'pläkägbanüü. –Sri o –sri 'ü pōtrō –Dōwlvā –nyēē. 'A
'–nyēē 'ü 'baa' 'üa –sri 'mlia jijrē. 'O –kaapw nyōō 'klūblara.
'O bā –dōtanyōō, 'ii kā 'nyri 'o –futo –wusublanyüü
'flēeri.

Bätä 'ü kva' –Dōwlvā kā –wļajü mlōō nyra –wļayörü
'sōō. –Ama 'pa 'üa –gbōli, dōrva 'kpō. –Gbia ma mi, 'ü
'tara 'wv, nyüü 'paa –tuu –gbōli. Bätānyōō ma nēmā wii
'pa, 'abia 'üa –gbōōō 'o nō 'o detē.

–Kätü sapē ma 'pa wii, 'ñlēgē 'cie 'üa nyika –wālū,
'i –beere nyōō we nyüü. 'Ü bīaa' kapu –gölōkv, 'nie –gba
'nyufō 'ü dōrō 'wv, 'nia 'klvēē 'ü mö. Üma ji, 'klvīia wii
'nēmā dōōu 'kāteri.

–Asi –sv –sōōō –be –Dōwlvā 'jü 'bva. 'Ü 'prēē
'–sukunyika kpakü 'l. 'Asi 'ja 'jü 'pīēa', 'ja –wļajüa 'jü 'a
'mvgbe mö 'klōōtrv.

–Dōwlvā 'sroo 'ja 'ñlsv. 'I kā 'ja –wļajü 'ñlēgē nyra
'ja –wļayörü 'crē 'wv. 'Üa dōōu –jōjō 'kā –gbala –Dōwlvā,
'o –su dei 'l 'o –suuōa' 'ja 'ñlsv 'wv 'üa 'ñlēgē. 'Inyi kā
'ōōn 'crē 'wv. Dei 'l 'ü 'bataa' 'kā 'o –suō 'iin.

Dēē o dēē 'ü nēmāa' bätā nu, –Dōwlvā ma 'nyl 'l 'mlī
'–a bā 'enyi kā 'wli –a. –Jāā wiili fiea' –balvkānyüüa plē.
'Ai a –gv 'ü pla 'ja 'kpēē.

–Seple plō bätā, nyōōsvsv pla 'kususu, nyüü –mōlōō
'srara 'mlī –be 'ü kv kapu –gba. Amā 'saa nvkali mi nu,
'popowle a 'nu 'wli. 'I ja bätāa 'wļugba. –Dōwlvā 'ñlsv blō.
'ñlsv 'pia' –gbatē –gālū 'ja –jarē mā 'klī, 'ōnyl 'casl –a
'kā. –Plu a 'palaa' wii –gbia 'a 'lumlī. 'ñlvā 'popowle 'sie
'–gbōō. Ana 'bre 'napl 'ü –tātā –kätü 'ōōn –gba. –Wōseri
'plēē 'ü –tv 'ōōn –gba? Nyōō 'nyl 'iin jre –a jre. 'Ja –gbāa

diia 'fɔ̄ kā 'jɛ. 'Da dɔ̄ bā -dɔ̄ta. 'ɔ̄ 'jäjrä 'ɔ̄a 'ŋlɔ̄, 'ɔ̄a -gäliä 'ku fɔ̄. «Deplɛɛ nō -plu 'saa 'ɔ̄ɔ̄n, -be 'ɔ̄a jaje nō 'saa 'ɛ -fumō -taa -gbialäa 'mlɪ le?»

Nyüü 'nyɪ 'nyienyie 'ɔ̄mä 'ɔ̄a 'ŋlɔ̄ -futo. 'ɔ̄ 'cɛɛɛ 'ŋlɛgɛ jia' -wäli, -maa 'ɔ̄a bobowli 'nyɪ trara 'kä -a.

-Dɔ̄wlu 'jää' iin 'inyɪ paa' 'nyü nɪ, nyüköli 'ɔ̄ pa 'ɔ̄mä 'ɔ̄a 'sape 'wudɔ̄ru 'ümä -dɔ̄tagböli mi. 'ɔ̄ jia' -kpöökpö, 'ɔ̄mä 'saa nɔ̄kalɪ mi nɪ, 'üa 'nɪ 'ää 'mlɪ 'pa. 'Popowle 'ɔ̄ -tu -tutu 'wu. -Kpöökpö nɪnɪ 'ä -nämä -gölö -a -gölö. 'ŋlɔ̄ 'a sia. 'ɔ̄ 'a 'kumu 'liblö a 'ngbɛ. -Dɔ̄wlu nya 'pa 'ɔ̄ɔ̄n -gäli. Sɔ̄ -Dɔ̄wluä bätä -a mi -tɛɪ -dɔ̄tagbö bää', kalu mlɔ̄ɔ̄a 'sama dɛɛ -nämä 'nyɛɛ. 'Mɪɔ̄ 'cie 'ɔ̄a 'nyiöli -be 'ɔ̄ pa 'ɔ̄a 'ŋlɔ̄ -gäli.

'ŋlɔ̄ 'nyia' -fumō o! Nyüü -mölö fala 'ɔ̄ɔ̄n -be 'ɔ̄ mö. 'Ü tɔ̄a' bätäa polu 'nyüglö -be 'ü blö 'nyufɔ̄.

-Dɔ̄wluä -wɔ̄lajü nyra 'ɔ̄a -wɔ̄lɔ̄rū -mölö fa 'üün 'ünya 'tɔ̄ -dɔ̄tagböli. 'Ümä -dɔ̄tagböli 'tɔ̄ nɪ, nyɔ̄ɔ̄ 'doo 'nyɪ -gbööläa 'mlɪ -a bā. 'Äa -gbaglaranyɔ̄ɔ̄ 'ɔ̄ɔ̄ -gbalaa' 'mɪ 'sɪɪ -dɔ̄tɛ möa' 'pikalɪ. -Abia -glɛɛ !

'Flɛɛ -kanyɪ cɛ ɔ̄ mɛ -a. 'Da dɔ̄ ma we 'ŋlɔ̄ 'ɔ̄nyɪ 'nyienyie -a. Kä kā kā -a sia. 'ŋlɛgɛlɛ kā 'mugbɛ fa 'üün, -tu 'li weweku. -Dɔ̄wlu nya 'pie 'ɔ̄a 'wli 'ɔ̄a bei -gäli 'ŋlɔ̄ nya jie 'nyü. 'Iibä: «'Na dɔ̄, 'pali 'klüü -maa -sɔ̄ɛ -nämä 'jä! 'Ünya -mɪ -gäljɪräa.» 'ɔ̄ biaa' 'lɪsasaku 'ɔ̄nya 'balɪ -fɔ̄flɔ̄. 'Popowle 'kala.

'Ünya 'tɔ̄ɔ̄ kā 'ɔ̄a 'dugu. 'I -sia -sɪ 'sɔ̄ɔ̄ nɪ, -Dɔ̄wlu nya -trɔ̄. 'ɔ̄ kā 'jü, 'ɔ̄ kā 'ɔ̄mä 'ŋlɔ̄ -moloo ja 'ɔ̄mä 'üün 'klɪfini. 'ɔ̄ nɪnɪ 'ɔ̄mä 'ti 'klaa.

-Käti, 'taun 'li 'ü nɛmäa' -plu 'ɔ̄a 'ŋlɔ̄ɔ̄a dii 'ba, -Dɔ̄wluä -wɔ̄lɔ̄rū nɪnɪ 'Flɛɛa nyüü 'nyɪ -fɛ 'ɔ̄a kākādii -gba.

'I kala kā nyüüa 'fɔ̄ plɛ 'klɪ. -Dɔ̄wlu bibie bibie, nyüülü nya tɪ 'ümü 'iin kāli 'ünya mi. 'Inya -nyɪ 'ɔ̄ɔ̄n bobowli 'kɔ̄kɔ̄mlɛ. 'ɔ̄nyɪ mɛ -a cɛ. 'Da mlɪ 'ɔ̄ -tu 'iin. -Sɪɪ o -sɪɪ 'ɔ̄ -gbala 'ɔ̄a 'jü, 'ü -tre 'üa nɪnɔ̄gbi, -maa 'ɔ̄a 'doo

bä 'üa nyoo. 'Da 'taun ma jrä –sru 'lɪ 'ɔ ma mi, 'ünya –su
'jäa.

'A bätä 'ü kv. Jrüü 'doo 'lɪ, 'ŋlɪv 'dooa diia 'mlɪ 'nyɪ
ya –a ya. –Dɔwlvaa tua –wɫajua 'jɪ, –Jropoa 'ŋlɪv bäsaa.
'ɔ bä –Obliä –glügböa 'yria. 'Abiä –wɫajɪɔ ji –Dɔwlv
'jä. 'Iibä: «'Na –wɫaju ji, –maa 'na 'ŋlɪv 'nyɪ 'casɪ –a kä.»
–Dɔwlv nya 'nyie 'ɔnya mi 'ŋlɪv –futo. 'ɔnya –su –wöseri
'ɔnya –nyɪ 'ɔɔn. 'A –plɪlɪ 'yörüa toroa' 'ɔɔn –gbasi.

–Picruuejile 'ɔ 'paa' 'ŋlɪvɔ 'ɔ faa' 'lɪ 'mɪmva 'nyü.
'ɔ –plu –wɛ –jie nɪ, 'ɔa 'lɪ –fɪflɪ 'ba.

–Dɔwlv sɔa' –Jropoa –gböli –suwla, 'klvɛɛ 'ɔ mi
kakao 'sa. 'Ai 'ɔ bä 'ɔnya blö 'ɔɔn nyüü derɪ. 'Jrv plö
–sopu. Bätää 'dugu –bere 'ba ji 'jä.

–Moloo ma ja –tɛ, dɛplɛɛ nu 'ɔɔn le? Dɛplɛɛ nu 'ɔɔn
–be 'ɔnyɪ –frɪfrɪ 'wli 'nu –be a 'nu –gbu 'wli le?

'Nɪnɪa 'kɔkɔmlɛ 'nyɪ 'kpaun –a mi. 'Iibä: «'Abiä
–dɔtɛlɛ 'daa köpösa –tɛ bätä nyüü 'ü –futo, 'üü bublv 'ɔɔn
'fɪflvɛsa.» –Plurɪ –Dɔwlv 'mäa' 'wli pla 'ɔnyɪ 'iin jre –a
jre. 'ɔ dɔɔa' dii 'wɪ –gböli 'ɔ mi. 'Kɔkɔmlɛ 'nyɪ wiili 'ia
samaa nyüüülü 'saari 'nyakli derɪ –a fa. –Jropoa 'mugbe
'nyɪ 'mä derɪ –a fa. 'ɔ jresaa –gbagblɛɛ bäsaa.

Bätä –Dɔwlv kva', ɔa 'nyenyɛ bei a 'cici, –maa 'ɔ
cerɛ 'ümü 'iin 'ia 'fɔ.

'A –gböli 'ü kv. 'Da –wɫajɪɔ 'ü 'daraa' 'Blawa 'ɔɔ
'pa –Dɔwlvä nyüköli 'taun 'lɪ 'ɔ 'ciea', 'ɔnya –gbala 'ɔa
'jrupafenyüü 'surɪ 'ɔ jöa' –plu 'ɔ nɛmäa' –plu 'ɔ 'kamanyoo
bä –be 'ɔ 'mäa' 'üa 'fɔ prɛ.

–Dɔwlv jia' nyüüülü –gbalaa' 'ɔɔn, 'ɔ 'betea' babla
–wɫaju babla.

–Gböliä nyüü jrara –Dɔwlvä diia 'fɔ 'nyüa 'mlɪ.
–Wlayörü 'saa' 'ümä –fli: «–Ka –nɛmä –plu 'ŋlɪv –a
kälä.» Wiili 'mäa' 'lɪbä, –Dɔwlv 'nyɪ jre –a jre.

–Gbia 'dooa 'mlɪ, 'ŋlɛgakpala 'doo nya ji 'ɔa tatu

bɔɔ. 'Iibāa: «'Na 'ju, 'na 'mlɔɔa –gbölia nyüü 'nyɪ 'bata –na wii –a. 'Ii kä 'nyɪ –tre –na nyufa.» 'Ia 'sɔɔ ka. 'Abia waklöölä, 'Flɛɛ –gbalaa' 'mɪ 'taɪn 'lɪ 'ɔ nɛmäa' jä.

–Asɪ 'ɔ nɛmä nu le? 'ɔ 'cie bätä, –maa 'ɔ –nyɪ 'ɔa nyu Nyɔsua kälɪ?

'Samaa 'betekulu –sümlöa –Dɔwluwa 'wlili, 'ɔnyɪ 'ia –gälɪ 'sa wii –a 'jä. 'ɔnyɪ –pasadɛɛ –a nu, 'sɪɪ 'ɔ nyra 'üü kva' –wälɪ, 'a 'ia 'doo 'ɔ nu.

–Gbia jɪv mö, sapɛ jra –pri –gälɪ, –Dɔwluwa –wladia 'Dagba nya prere 'ɔɔn. Sɔ 'ɔa 'ɲlɔva jäjätaɪn –a ji 'ia 'taɪn 'lɪ –gälɪ 'ɔ –kaapɪɔ –wladialɔ jɪjɛɛ 'mlɪ pla. 'Dagba ma prere 'ɔɔn 'ɔ kɛɛ, –maa 'ɔnyɪ ji 'ɛɛn ji –a. –Maa 'ia –sɪɪ 'lɪ, –gbɛka 'blaa 'ɔɔn 'ɔnya 'ɔ ji 'ɛɛn. –Sɪɪ 'mä 'litɔɲlɔ kalɪ mɪ nɪ, –Dɔwlu –kanyɪ 'casɪ –a kä. 'Mlɪɪ 'blaa 'ɔa 'ɲlɔv –tɛɛ, 'asɪ 'ɔ nu 'ɔnya 'gbö. 'ɔnyɪ 'lɪ –a –wle 'ɔ kpatia 'fɪɔ nya jərə 'ɔɔn –gba. 'ɔa 'jü jia' ɪ –kɔpɔbɔjɪrɪü 'lɪ tv 'jä, kɔkɔ 'ɔa –gba. 'Iibä: «'Na 'jü 'amɪ 'ba nyɔnyɔ –maa 'na nia bia.» 'ɔ nva' 'saa 'ɔa 'nyü 'ɔ blörö. –Dɔwluwa 'lɪ –fɪflɔ 'ba. Nyɔɔlɔ 'mäa' –mɔ –ga 'ia nyɔɔ 'nyɪ 'lɪ –a bä. 'Dugu. 'ɔa –gböli –berɛ 'nyɪɪgɔ kɔkɔ –gälɪ.

Nyɔɔ plɛ bobo 'iin le? –Srɛsranyüü –srɛsra, 'bete nyüü 'bete. 'Nyɪ 'wli 'nu 'saa –a bä. Nyɔɔ 'nyɪ ka –fätälä kä –wälɪ nyüü 'palaa' –fɪflɔ –a.

Ana 'brea nyüü nɪɪa, –asɪ a nɛmä nu le? 'Ia 'mɪɪadɛɛ 'nyɪ –pɛ –a –pɛ. Dɛplɛɛ le? –Yɛɛ 'asɪ 'i bä; –Dɔwlu 'a jä.

'Ü 'tɔɔɔa' 'ɔa 'dugu 'i –sia', 'ɔa dii –plɪ 'ba 'taɪn nya jɪrä. 'ɔa 'jüa 'fɪɔa nyüü nu. Bätäa tagbö jɪa –gblɔɔa' 'kä, 'ɔ 'baaa' 'lɪ –Dɔwluwa –jaa 'ɔa –kätɪɔv Takluwa 'ɔ –nyɪ 'ään. 'ɔ 'paa' wiili dotro, –Dɔwluwa –wlayörü nyra 'ɔa –wlayü bleɛ ɛɛ. 'Iibä: «–Mää 'sɪ 'i –nɛmä –sɪ, amɔ bä mudooa nyüü, amɔ kä 'iin.» Bätäa tagbö –nɛma: «Wiili a klaa 'ba pie

'iin, Taklua 'nyɪ 'jüplö –a bā, 'ɔa bā 'ŋlɯɯ 'ɔa –glügbü –fli 'pa.»

Deplɛɛ kǎ –gɯ 'ünyɪ amɪ –jaalǎ –nyɪ le? Abɪa 'üa 'papawii –gböli 'ü kva'.

Jrüü 'doo 'lɪ, Taklua nya jijrö 'üun –gba, 'sɪrɪ 'ju nyra 'yio 'ie tu 'mäa' dete, 'ü nɪnɪa ɔ 'ba –plu 'ɔa fefere –gǎ.

–Sɯ 'dooa –wǎli 'ü –ka bā, 'ünya ja wii –maa Takluaa –suku 'nye 'ɔ kǎ 'ɔmä Abɪjalɪ –sukunykä kpaküa 'mlɪ palakalɪ mi. Topiile 'jɯɔ faa' 'ɔnyɪ –plu 'ɔ möa' –a 'tɔ, bree nya ji 'ɛ nyra 'ɛen nya –fu 'wli. Topii blöa', 'a –nyɛɛ Taklua tɔ.

'Ia –sɪrɪ 'doo 'lɪ, –Dɔwɫua –wɫajü 'sɔɔ; wiili 'mäa' 'lɪ bā, wiili –mäa' 'lɪ' bā 'üa 'sɔɔ nya 'pa 'bubli bätää 'palafawɯ.

Wii plɛɛ bǎli –be –gböölǎ nö saa 'ä bia le? –Gbɯɯgblɯɯ 'ü kǎ? –Maa Nyɔsɯa 'nyɪ 'üa wii –wa?

'I nva' 'saa 'i –sia –sɪ jie, 'kɔkɔmlɛ ple boboa' ɪ, –balɯsisi 'a 'lɪ –gböölǎ dɛrɪ tuŋlɯ, –maa 'ai –ka nɛmä –ɪ pa. 'Inyɪ 'batabata –a 'i nyra nyɔɔ –moloo 'mä –Dɔwɫua –jaa ji.

–Dɔwɫɯ 'jü tǎä 'tɔa' 'lɪ, 'nönröa' 'wli 'ünya 'balɪ 'üa tɯa –jaa 'ünya –nyɪ 'ään 'üa –tɯa –wɫajɯɔɔ tɔa' 'lɪ.

'I nröröa' kplokplo, dɔrɯ 'bla –wɫajɔɔ nyra 'ɔa –wɫayörü. 'Inyɪ bätänyüü 'kɔkɔmlɛ 'tu –a kǎ, –maa –asɪ 'ü nɛmä nu le?

'I –sia' –söplü mlɯɯ nɪ, tɯa –wɫayörü nyra –wɫajɯ nɪnɪa 'ümä –jaalǎ –pä 'üa 'kpɔa –tɔrɯɔɔ 'ü –nɛmä 'jü dɛɛ –a –nyɪ.

–Jää –wiili 'jü fa –gɯmla –gba. 'Ü mia' 'i –si 'üa tɯu 'ü dɔrɔ klaa –jaalǎ 'wɯ. –Dɔwɫua 'tapäju Tari 'jää' 'ɔa

tvua plebuboku, bätä 'ɔ 'cie 'nyrɪki nyɪrɪki.

'Imä -sɪ 'sɔɔ -sikalɪ mi nɪ, 'ɔa -wɫajülü 'tɔ bätä
'nyɪ -tɔtɔ -a -fɛ.

-A wɛɛ! Nyɔɔa plɛ bubɔ!

-A tri nyɔɔa -gonyie, -a -baaa 'ɔɔn 'ɔa kākädiia 'fɔ
kälɪ, -nya -plu -jɔrv 'jää?

-Dɔwɫɔa -wɫayörü nyra 'ɔa -wɫajü 'papla -pri 'klɪ.
Käkäkä, -crɔɔ -crɔɔ, 'üa 'fɔ nya bia -sɔ 'doo 'mlɪ. -Jaa
-kanyɪ fanyɔɔ -a kä. -Jrupafenyүүлü bää' bia pütialäa
'mlɪ, dɔɔa' 'üa dii bätä -mölö -gälɪ 'ü mi.